

HRVATSKI JEZIK I KULTURA S MAKEDONSKOGA GLEDIŠTA

Tomislav Čužić

Svaki se, ponajprije mali i, uvjetno rečeno, novi jezik te kultura koju pronosi potvrđuje i kroz kontekst drugosti, odnosno kroz pitanja koliko se izvana prepoznaje (i priznaje) njegov identitet. S obzirom na broj govornika za hrvatski jezik, kao i za makedonski, vrijedi tvrdnja o malome jeziku, no oba jezika karakterizira predstandardna i standardna povijesnost, iako se površnim motrenjem hrvatski još uvijek ponegdje smatra novim jezikom. U uvodu će se rada usmjeriti pogled u neke sociolingvističke vidove dvaju jezika u svjetlu njihova izvanjskoga osporavanja, dok će se u njegovu središnjem dijelu analizirati rezultati ankete provedene među makedonskim govornicima, odnosno studentima koji na skopskome Filološkome fakultetu Blaže Koneski pohađaju nastavu izbornoga kolegija Hrvatski jezik 1. Anketa obuhvaća dva gledišta: jedno se tiče pitanja koja se odnose na hrvatski jezik, a drugi, s obzirom na važnost kulturološke sastavnice u usvajanju, ali i odabiru nekoga jezika u nastavi, uključuje pitanja u vezi s hrvatskom kulturom. U teorijsko-metodološkome smislu, jezični i kulturni identitet motre se funkcionalistički, kao svojevrsan most između strukturalističkoga i dekonstrukcijskoga gledišta.

Uvod

Opće je poznato da su jezik i kultura nerazmrsivo povezani, tijesno se prožimljući i ispreplećući. Govoreći strukturalistički, „morfologija kulture razumijeva se pomoću analize njezinih struktura, ali i jezika“ (Avtonomova, 2016.). Jezik se odčitava kao simbolični kapital, a takvo što moglo bi se dobrim dijelom zaključiti i za kulturu: učiti koji jezik kao ini znači uzeti u obzir i njegov kulturni kontekst. Izrazimo li se pak dekonstrukcijski, a trebali bismo radi širine pogleda, jezični i/ili kulturni identitet u najširem smislu razumijeva se tek kao svojevrsan ideologem odnosno kao ideologemska konstrukcija.

No i takav pogled ne umanjuje realnost i relevantnost doživljaja/percepcije tih identiteta, lišavajući pristupe identitetu krutosti i apsolutnosti, odnosno revalorizirajući ih. U tome se kontekstu nameće pitanje izvanjskoga prepoznavanja jezičnoga i/ili kulturnoga identiteta neke jezične ili govorne zajednice, posebice dolazi li do njihova, dakako obično izvanjskoga, osporavanja, bilo ono jezične ili kulturalne naravi. Drugim riječima, svaki se, napose mali i (uvjetno rečeno) novi, jezik te kultura koju pronosi, potvrđuje i kroz kontekst drugosti, odnosno kroz pitanja koliko se „izvana“ prepoznaje (i priznaje) njegov identitet.

Ciljevi i metodologija

Osim zajedničkoga južnoslavenskoga nazivnika hrvatski i makedonski jezik dijele još neka obilježja. Oba jezika, s obzirom na broj govornika, pripadaju tzv. malim

jezicima. Isto tako, za jedan i drugi jezik vrijedi svojevrsno iskustvo izvanjskoga osporavanja. Naime, valja spomenuti, hrvatskomu se jeziku u dijelu međunarodne, i ne samo međunarodne, jezikoslovne (o jednome i drugome u Kordić, 2010.), i ne samo jezikoslovne, literature i dalje osporava zasebnost, a za makedonski je to bitno manje izraženo, i to tek među dijelom bugarskih jezikoslovaca, tj. u jezikoslovnoj literaturi njegova zasebnost ipak nije ozbiljnije osporena. No osporavanja, uvjetovana također nepovoljnim povijesnim odrednicama, u makedonskome su slučaju zapravo višestruka, tj. ona su kulturno-identitetske naravi. Zato se nadaje zanimljivim promotriti, doduše na vrlo ograničenu uzorku, kako upravo makedonski govornici mlađega naraštaja gledaju na hrvatski jezični i kulturni identitet u svjetlu činjenice da nacionalna zajednica kojoj pripadaju i sama doživljava rečena osporavanja. U tome smislu, iako je mikrotematske naravi, ovaj rad možda u neku ruku cilja i na širi tematski okvir. Konkretno, cilj je pokazati rezultate ankete provedene početkom listopada 2015. godine među studentima koji su na skopskome Filološkome fakultetu Blaže Koneski, u trenutku njezine provedbe, *počeli* pohađati nastavu iz izbornoga kolegija Hrvatski jezik 1. U anketi je sudjelovalo 20 studenata, tj. 17 studentica i tri studenta. Većini je studenata materinski makedonski (17), ostali su kao materinski naveli albanski (2) i bosanski jezik (1).

Jezik kao najistaknutija (simbolična) sastavnica svake kulture odslikava njezine ostale sastavnice (odnosno simbole), bile one političke, religijske, povijesne, običajne, umjetničke ili koje god druge naravi. I obrnuto, istodobno se navedene kulturne sastavnice odslikavaju u jeziku i sve one (jezične i nejezične sastavnice) u pravilu sačinjavaju „klasično“ govoreći, ideju kulturnoga identiteta u najširem smislu odnosno, dekonstrukcijski rečeno, ideologijski/ideologemski sustav naturalizacije neke zamišljene zajednice, sustav koji, prema takvu poimanju, može biti shvaćen kao manipulativno sredstvo moćnih (elita). No pojmu ideologije i kulture pristupa se ovdje funkcionalistički, pa čak i u vrijednosnome smislu neutralno s obzirom na društvenu uvjetovanost tih entiteta. U skladu s navedenim postavkama anketa obuhvaća dva gledišta: jedan se tiče pitanja koja se odnose na hrvatski jezik, a drugi, s obzirom na važnost kulturološke sastavnice u usvajanju, ali i odabiru nekoga jezika u nastavi, uključuje pitanja u vezi s hrvatskom kulturom. Konkretno, istražuje se: motivacija studenata za izbor kolegija, njihova samoprocjena poznavanja hrvatskoga jezika i osnovne spoznaje ili prosudbe o hrvatskome jeziku i Hrvatskoj, asocijacije povezane s Hrvatskom i znamenitim Hrvatima, njihovo praćenje hrvatskih medija, a na primjeru ponuđenih rečenica propituje se koliko razlikuju hrvatski i (njima zemljopisno bliži) srpski jezik. Raščlamba tako postavljene ankete otvorit će mjesto i nekim općim teorijskim pitanjima, kao što su pitanje razumijevanja bliskih jezika, pitanje utjecaja izvanjskoga statusa, ali i autopercepcije vlastita jezika i kulture na poimanje drugoga jezika i kulture itd.

Rezultati i rasprava

Motivacija

Kako ističu Spasov i Ciglar (2013.: 66.)

„na početne stupnjeve učenja hrvatskog jezika [makedonski studenti hrvatskog] dolaze s iluzijama i o zemlji Hrvatskoj i o njenom književnom jeziku“.

U određenome smislu potvrđuje to i ova anketa: na pitanje zašto su odlučili upisati izborni kolegij hrvatskoga jezika, studenti su ponudili sljedeće odgovore¹ koji bi se mogli razvrstati u tri skupine:

da naučim/upoznam ili bolje naučim (poboljšam)/ usavršim hrvatski (10)

volim/ sviđa mi se hrvatski (4)

zanimljiv je jezik

blizak je makedonskom (2)

---

volim Hrvatsku i ljude

želim doznati više o Hrvatskoj

želim upoznati hrvatsku kulturu

svake godine idem u Hrvatsku

---

da osvijestim razlike između hrvatskog i srpskog (2)

Uz napomenu da je svaki ispitanik mogao ponuditi više od jednoga odgovora i da dvoje njih nije ponudilo nijedan odgovor, može se zaključiti da većinu ispitanih studenata u prvome redu zanima stjecanje nekih vidova znanja u vezi s hrvatskim jezikom (ukupno je 10 takvih odgovora), neki ga žele upoznati odnosno naučiti ili bolje naučiti, a neki čak i usavršiti. Pritom valja zamijetiti da neki odgovori upućuju na pozitivan stav prema hrvatskome (odgovori *sviđa mi se, zanimljiv je*). No, premda tek dvoje studenata izrijeком vidi prednost u njegovoj bliskosti s makedonskim jezikom, ne bi trebalo biti dvojbe da bliskost dvaju jezika ima nezanemariva utjecaja u odabiru hrvatskoga kao izbornoga, uz pretpostavljeni stav „da će lako svladati program i steći nužne bolonjske bodove“ (Spasov i Ciglar, 2013.: 67.). Druga se skupina odgovora, kojih je nekoliko, odnosi na zanimanje za Hrvate odnosno kulturu u najširemu smislu. Treći se odgovor u neku ruku mogao podvesti i pod prvu skupinu jer se tiče upućenosti na jezik, no ovdje je ipak izdvojen kao zaseban zbog poredbene označenosti.

„Viđenje“ hrvatskoga jezika i (samo)procjena njegova poznavanja

Hrvatski se jezik, zbog genetske i tipološke (strukturne) bliskosti, u identitetskome smislu počesto stavlja u poredbeni odnos prema srpskome jeziku, koji je pak makedonskim govornicima blizak iz zemljopisnih i kulturoloških razloga. Premda izvan hrvatskoga jezikoslovlja nisu posve zastarjele tvrdnje da tek u promijenjenim

---

¹ Odgovori su prevedeni s makedonskoga ili lektorirani.

društveno-jezičnim okolnostima (raspadom socijalističke Jugoslavije i nastankom novih nacionalnih demokracija i država) srpsko-hrvatski nestaje (Vasiljeva, 2010.: 23.), a hrvatski jezik postaje *novi* južnoslavenski standardni jezik (Greenberg, 2005.), nedvojben je, bez obzira na to što je dijelom ideologemski poiman kao jezična varijanta, ne samo izgrađenost njegova kodifikacijskoga oblika nego i njegovo „terminološko“ (nazivno) postojanje prije tih novih društvenih odnosa.

Makedonski je slučaj povoljniji u smislu da nije došlo do (jezičnoga) poistovjećivanja/identificiranja s nekim drugim standardnim/književnim jezikom u jugoslaven-skoj državi, ali gledamo li južnoslavensku jezičnu zajednicu u cijelosti, govorimo o pokušajima njegova osporavanja izvan te bivše države (misli se tu bugarsku stranu), no osporavanja su još prisutnija na kulturološkoj, odnosno političko-religijskoj razini (osporavanje ustavnoga imena i crkvene autokefalnosti). Stoga se učinilo relevantnim postupkom studentima koji „pripadaju” postjugoslavenskoj perspektivi, lišenoj ideologije zadanoga zajedništva koju zamjenjuju nacionalni ideologemi kao identifikacijske silnice, u obliku tvrdnje postaviti najopćenitija pitanja o hrvatsko-me jeziku, pitanja upravo identifikacijske naravi. Pritom je bilo zanimljivo vidjeti hoće li osjetljivost na vlastito iskustvo osporavanja biti u neku ruku preneseno kao osjetljivost na osporavanje u slučajevima koji nisu vlastiti.

Prvo se trebalo izjasniti o tvrdnji da se u Hrvatskoj danas koristi i ćirilica (tablica 1.) – kontekst je toga pitanja dakako činjenica da srpski standardni jezik daje prednost ćirilici, iako je u medijskoj uporabi u Srbiji poprilično raširena i latinica. Koliko god pitanje pisma nije jezično pitanje u užemu smislu, Wright (2010.: 49.) ističe da je pismo „nedvojben način jezičnog razlikovanja“, iako bi preciznije trebalo reći da je tu pismo način *standardnojezičnoga* razlikovanja jer je inherentno obilježje standardnoga jezika slovna vizualizacija (ne postoji, drugim riječima, standardni jezik koji nema pisani oblik). Potom se trebalo izjasniti o tvrdnji da su hrvatski i srpski jedan te isti jezik koji se tek razlikuju u nazivu. Riječ je dakako o tvrdnji kojom se provjerava koliko studenti kao govornici južnoslavenskoga jezika koji nije štokavski uočavaju zasebnima normativne sastavnice štokavštine.

Tablica 1. Odgovori studenata o nekim osnovnim pitanjima vezanima za hrvatski jezik

TVRDNJE	DA	NE	BO
Hrvati se danas, pored latinice, služe i ćirlicom.	25 %	60 %	15 %
Hrvatski i srpski jedan su (isti) jezik koji ima dva naziva, tj. varijante su jednog jezika.	0 %	100 %	0 %

BO – bez odgovora

Premda tek 60 % ispitanih studenata smatra/zna (a možda i pogađa) da se u (suvremenome) hrvatskome jeziku ne upotrebljava ćirilica, nitko od njih ne smatra

hrvatski i srpskim istovjetnim jezikom.² S jedne strane stanovito iskustvo osporavanja koje makedonska nacija i sama doživljava i negativan odnos prema takvu osporavanju s druge strane moglo je dakle imati utjecaja na negiranje tvrdnje da se dva bliska standardna jezika smatraju istim (standardnim) jezikom.

Premda je u određenome smislu raširena, dvojbenom se, u smislu njezine apsolutizacije, čini teza o obostranome nerazumijevanju govornika kao jedinome valjanome kriteriju kojim se jezici poimaju kao zasebni, odnosno, *vice versa*, teza o razumijevanju kao jedinome kriteriju kojim se neki genetski i tipološki srodni jezici proglašavaju istima. Dvojbenost navedene teze do neke mjere pokazuje i ovo istraživanje. Od studenata je zatraženo da sami (ocjenama od 1 do 5) procijene svoje poznavanje hrvatskoga jezika, pri čemu ocjena 1 označuje nikakvo poznavanje, a ocjena 5 izvrsno poznavanje koje od jezičnih djelatnosti.

Tablica 2. Samoprocjena poznavanja hrvatskoga

	OCJENA 1	OCJENA 2	OCJENA 3	OCJENA 4	OCJENA 5
RAZUMIJEVANJE	0 %	0 %	20 %	65%	15 %
GOVORENJE	0 %	55%	20 %	25 %	0 %
PISANJE	5 %	45 %	35 %	10 %	5 %

Većina studenata, tj. njih 65 % odgovorilo je da vrlo dobro razumije hrvatski, 20 % smatra da ga razumije dobro, a 15 % dalo si je najvišu ocjenu (tablica 2.). Premda su hrvatski i makedonski nedvojbeno tipološki različiti i zasebni južnoslavenski jezici, ta različitost većinom ne ometa razumijevanje, dakako zbog toga što oba jezika dijele dobar dio leksičkoga (slavenskoga) blaga. Drugim riječima, već kao govornici hrvatskomu srodnoga jezika makedonski govornici nemaju većih problema u razumijevanju hrvatskoga, a ne treba smetnuti s uma ni paradoks da pasivno poznavanje srpskoga jezika utječe na poznavanje hrvatskoga jezika, posebice u onome dijelu koji se tiče njegova gramatičkoga iskustva. Metodološki je ipak problem teze o razumijevanju, kako se vidi, njezin redukcionistički pristup: njime se zanemaruje pošiljatelj poruke, izrečena posebnost njegova jezika u činu govorenja, a nerazmjerno ističe primatelj poruke, tj. onaj koji poruku razumijeva – stavljaajući pritom u zagrade sve ono što je različito, a koje komunikaciju uglavnom ne ometa.³

² Takav stopostotni rezultat ne bi trebalo smatrati slučajnim, tim više što se u poglavlju „Makedonski jazik vo semejestvoto na (južno)slovenskite jazici“ makedonske gramatike pod naslovom Opšta gramatika na makedonskiot jazik, koja je u prvome redu namijenjena srednjoškolicima (Bojkovska i dr., 2008.), hrvatski promatra zasebno u odnosu na srpski jezik, iako se doduše površno tvrdi da su ti jezici potekli iz srpskohrvatskoga jezika.

³ Drugim riječima, govorimo li o odnosu između hrvatskoga i srpskoga, prosječni govornik srpskoga kao primatelj poruke vrlo vjerojatno razumije, primjerice, hrvatski naslov (knjige ili poglavlja)

Također, u ovome slučaju po toj tezi ispada, dakako ako se ona apsolutizira, da je leksik u odnosu na gramatičke strukture relevantnija jezična sastavnica – leksička komponenta ima prvenstvo u odnosu na raznolikost gramatičkih struktura (jer one ne ometaju razumijevanje leksika).

No postavlja se i pitanje stvarnoga percipiranja konkretnih izričaja kao hrvatskih, odnosno srpskih. Studentima su u tome smislu ponudene rečenice koje pripadaju hrvatskomu i srpskomu jeziku pri čemu su trebali identificirati hrvatske primjere. Kao što se vidi iz tablice 3., studenti rečenice u kojima se nalaze riječi s *dvoglasnikom* (Babić, Moguš, 2011.), odnosno u slovopisnome smislu „ijekavske“ riječi, dobrim dijelom prepoznaju kao hrvatske. Isto tako, ekavske riječi pretežno ne percipiraju kao hrvatske. Što se tiče riječi koje nisu jekavske ili ekavske, tu je izražen manji stupanj prepoznavanja, npr. riječi *kašika* i *supa* većina svrstava u nehrvatske rečenice, no riječi *voz*, *čas*, *šargarepa* i *srećan* tek „tjesna“ većina anketiranih netočno smatra hrvatskima.

Tablica 3. Prepoznavanje hrvatskih rečenica

Pripadaju li sljedeće rečenice hrvatskomu standardnomu jeziku?

REČENICE	DA	NE	BO
Beli hleb je skup.	20 %	<u>70 %</u>	10 %
Voz polazi u 10 časova.	50 %	<u>35 %</u>	15 %
Baš su lepe te pantalone.	20 %	<u>70 %</u>	10 %
Povijest je učiteljica života.	<u>80 %</u>	15 %	5 %
Donesi mi kašiku za supu.	30 %	<u>55 %</u>	15 %
Vrijeme je da se krene, pada snijeg.	<u>80 %</u>	15 %	5 %
Organiziramo zabavu večeras.	<u>40 %</u>	50 %	10 %
Šargarepa je zdrava za vid.	55 %	<u>35 %</u>	10 %
Srećan rođendan!	50 %	<u>40 %</u>	10 %
Svijet je lijep.	<u>100 %</u>	0 %	0 %

Takvim se rezultatima ne treba čuditi s obzirom na priličnu okruženost makedonskih govornika srpskim jezikom, a onda i (ponajprije popularnom) kulturom, npr. na makedonskim se televizijama, posebice privatnima, nerijetko prikazuju srpske emisije, serije ili filmovi (s *titlovanim* prijevodima), preko kojih oni površno

---

Glazbena umjetnost u Europi tijekom 20. stoljeća, no on bi kao pošiljatelj poruke (npr. u ulozu pisca) prirodno posegnuo za svojim jezičnim izrazom (pa bi naslov glasio *Muzička umjetnost u Evropi tokom 20. vijeka*), što bi, također vrlo vjerojatno, bez problema razumio i hrvatski govornik u svojstvu primatelja poruke. No iz perspektive govornika kao pošiljatelja poruke, nema govora ni o kakvoj istosti.

upoznaju i srpsku kulturu. Iz navedene se perspektive stoga relevantnim nadaje pitanje okruženosti hrvatskim jezikom preko suvremenih medija. U slučaju anketiranih (tablica 4.) može se govoriti tek o određenomu stupnju jer većina studenata izjavljuje da tek ponekad prati hrvatske mrežne portale (70 %) odnosno programe hrvatskih televizija (80 %).

Tablica 4. Praćenje hrvatskih medija

	ČESTO	PONEKAD	NIKAD
Pratite li programe nekih hrvatskih nacionalnih televizija?	20 %	80 %	0 %
Pratite li hrvatske internetske portale?	15 %	70 %	15%

Premda to ovdje nije eksplicitno pitano, ne treba, naravno, smetnuti s uma da važnu, vjerojatno i najznačajniju, ulogu ima i slušanje hrvatske glazbe (Nazalević, 2013.: 86.), što će biti uočljivo i u drugome dijelu ankete.

Kulturološka sastavnica ankete

U središtu su drugoga dijela ankete pitanja (nejezične) kulturološke naravi. Kada je međutim riječ o kulturološkim gledištima, počesto se javljaju problemi metodološke naravi koji se u prvom redu očituju u pitanju što može ući u područje koje se poima kao primarno kulturalno/kulturološko. No krenimo prvo od toga da je od studenata zatraženo da iznesu asocijacije koje povezuju uz Hrvatsku i/ili Hrvate. Navodimo „asociogram“ u cijelosti:

*jako dobri ljudi i pjevači
 najljepša europska zemlja, najljepše more
 Jadransko more, lijepe plaže, komunikativni ljudi, Tony najbolji
 more, jezik, narod
 Dalmacija (najdivniji dio Hrvatske), Plitvice, Zagreb, Rijeka, Tony Cetinski, Oliver
 Split, Zagreb, Dubrovnik
 Split, Jadransko more
 vole piti kavu, inteligentni
 more, kulturni narod
 Jadran, Dubrovnik, klape
 slatkorječiv narod, pozitivni ljudi, obala, muzička i filmska produkcija
 Dalmacija, Magazin
 Jadran, Dalmacija, Plitvička jezera, Rab
 2 Cellos, Zagreb, Plitvice, Split, Dražen Petrović
 Jadran, šahovnica, Split, Dubrovnik*

Generalizacija će navedenih prosudbi pokazati nekoliko asocijacijskih „grozdova“; to su: prirodne ljepote (more i obala, Plitvička jezera), gradovi (Zagreb, Dubrov-

nik, Split, Rijeka), ljudi (dobri, komunikativni, inteligentni, kulturni, slatkorječivi, pozitivni, kavopije), glazba (klapa, estradni glazbenici), ostalo (jezik, grb, film). U skladu s očekivanom stereotipijom, asocijacije su redom pozitivne, gotovo „turistički obojene“, a najviše ih je dakle vezano za prirodne ljepote, posebice more, i hrvatske gradove. Javlja se dakle dvojba mogu li se zemljopisne odrednice shvatiti kao primarno kulturološke, iako je u hrvatskome slučaju to tijesno povezano s obzirom na sklonost Hrvata da se ponose onime što nije proizvod kulture nego prirode (tj. ponosni su kada pripadnici drugih naroda prepoznaju prirodne ljepote Hrvatske), no ne valja smetnuti s uma ni općenito znatan utjecaj zemljopisnih obilježja na koju kulturu (npr. kultura što proizlazi iz stereotipno postuliranoga tzv. južnjačkoga mentaliteta). Ona, drugim riječima, imaju utjecaja na materijalne, običajne i institucionalne (gospodarsko-pravne) s jedne i duhovne, bilo znanstvene bilo etičke bilo umjetničke bilo vjerske, tekovine/stečevine/procese s druge strane koje kao ukupnosti čine kulturnu matricu kojega društva.

Kultura dakle u svoj pojmovni inventar, osim materijalnih, uključuje, između ostalih, vjerska, politička i ekonomska gledišta funkcioniranja određenoga društva. S obzirom na relativnu zemljopisnu bliskost makedonskoga i hrvatskoga naroda s jedne i njihove povijesne veze s druge strane, bilo je očekivano da će makedonski studenti pokazati opću upućenost u pogledu tih odsječaka hrvatske kulture. U anketi su im u vezi s tim ponuđene tvrdnje pretežno činjenične naravi uz koje su trebali zaokružiti *da* ili *ne* (tablica 5.). Visok postotak studenata, njih 85 % zna da su Hrvati s obzirom na religijsku pripadnost rimokatolici, a 90 % studenata upoznato je s činjenicom da je Hrvatska pristupila Europskoj Uniji, što je dakako politička sastavnica hrvatske kulture novijega datuma. Što se tiče ekonomskoga gledišta, također velika većina studenata (80 %) drži da je u Hrvatskoj životni standard visok, što je mišljenje koje moguće može dijelom proizlaziti iz činjenice hrvatskoga članstva u Europskoj Uniji, koja se tradicijski percipira kao organizacija uređenih i bogatih država. Tvrdnja da je hrvatski standard visok iz makedonske perspektive može djelovati točno (zapravo i jest točna usporede li se neki uobičajeni ekonomski pokazatelji dviju zemalja, npr. bruto društveni proizvod – BDP), no ovdje nije tvrdnja postavljena prema tomu odnosu nego općenito, što prepoznaje 15 % studenata koji ne smatra visokim hrvatski životni standard. Nadalje, studenti su se trebali potvrdno ili niječno postaviti prema tvrdnji *Hrvatska je balkanska zemlja*. Tako iznesena tvrdnja, daka-ko, implicira višedimenzionalnu konotaciju jer pojam Balkana ne uključuje samo zemljopisni nego i politički, pa i povijesni prostor.⁴ Tu se, tek dijelom stereotipno modeliran, kao svojevrsni identitetski kod nadaje pitanje pripadnosti tzv. balkanskomu mentalitetu, koji je moguće poimati i u svjetlu kulturnoga prostora. Govorimo

⁴ U povijesnome smislu Balkan uključuje teritorij koji je nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. bio u sastavu Osmanskoga Carstva. Po tome se kriteriju Hrvatska ne bi mogla smatrati balkanskom zemljom.

li dekonstrukcijski, hrvatski nacionalni identitet svoj imaginološki narativ dobrim dijelom gradi na pripadnosti zapadnoeuropskome kulturnome i civilizacijskome krugu, dok balkanski (istočni, odnosno jugoistočni) umanjuje ili ignorira (vidimo to ponekad i u udžbenicima hrvatskoga kao stranoga jezika). Drugim riječima, dobar dio Hrvata, barem onih izrazitije nacionalno osviještenih, vjerojatno ne pokazuje sklonost Hrvatsku smatrati balkanskom zemljom. Stoga je bilo zanimljivo pokazati kako govornici koji pripadaju upravo tomu (balkanskomu) krugu identificiraju njezin (geopolitički) status. Pogled izvana donosi posve drukčiju sliku ima li se u vidu da svi anketirani studenti, dakle njih 100 %, Hrvatsku smatraju balkanskom zemljom. Ne ulazeći dublje u razloge takva odgovora, možemo tek pretpostaviti da oni time dodatno naglašavaju kulturološku povezanost, ali i stoga što Balkan iz makedonske autostereotipne perspektive ne konotira nužno negativna obilježja pa kad anketirani makedonski studenti Hrvatsku smatraju balkanskom državom, to može biti i pozitivna ocjena.

Tablica 5.

TVRDNJE	DA	NE	BO
S obzirom na religioznu pripadnost Hrvati su pretežno rimokatolici.	85 %	0 %	15 %
Hrvatska je zemlja članica Europske Unije.	90 %	0 %	10 %
Znao/znala sam da kravata potječe iz Hrvatske.	25 %	75 %	0 %
U Hrvatskoj je životni standard visok.	80 %	15 %	5 %
Hrvatska je balkanska zemlja.	100 %	0 %	0 %

„Lošiji rezultat” studenti su pokazali u pogledu tvrdnje da kravata potječe iz Hrvatske s obzirom na to da je tek njih 25 % tu tvrdnju smatralo točnom. Iako se na prvi pogled može možda činiti pretjeranim podatak o kravati smatrati kulturološki relevantnom činjenicom, riječ je ipak o „proizvodu“ materijalne, dakle predmetne/stvarne kulture koji se i danas rabi (nosi) širom svijeta. Valja pritom napomenuti kako navedena tvrdnja nije zapravo potpuno točna jer prvi spomeni na taj ili sličan odjevni predmet datiraju još iz antičkih vremena, što je podatak na koji, primjerice, nailazimo i u Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža“⁵.

⁵ „**kravata** (njem. *Krawatte* < franc. *cravate*), vrpca od tkanine (svile, pamuka, vune i dr.) što se nosi oko vrata, obično provučena kroz ovratnik košulje ili bluze i vezana na različite načine (duga kravata, »leptir« kravata). Isprva su ju nosili rimski vojnici; vrsta kravate bio je i rimski *focale*, koji je štitio vrat od hladnoće. Ponovno su ju uveli kao sastavni dio vojne odore, u obliku široke vratne marame, vojnici hrvatske regimente Luja XIV. u XVII. st. Upravo je tada preinakom hrvatskoga imena *Cravates*, *Croates*: Hrvati bila izvedena francuska riječ *cravate*.“ (<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33809>, pristupljeno 15. travnja 2017.)

Preciznija bi dakle tvrdnja bila da riječ „kravata” ima veze s riječju „Hrvat“, odnosno da su moderne kravate prvi počeli nositi Hrvati ili Hrvati kravatu smatraju „svojim“ odjevnim predmetom, no ovako je hotimice postavljena iz hrvatske imaginološke pozicije. Tu poziciju, dakako, slijede udžbenici hrvatskoga kao stranoga jezika (bez navođenja rimskih početaka).⁶ Podatak da su kravatu „izumili” pripadnici tzv. maloga naroda dobiva na svojevrsnoj identitetskoj težini, a tu ne valja zanemariti ni impliciranost poruke: iako uči mali jezik, student/učenik biva neizravno upućen da kultura koju taj jezik pronosi nije beznačajna, tj. ona nudi ono što je prepoznatljivo na svjetskoj razini. Tu bismo mogu iskoristiti misao koju ističe Pasini (2010.: 189.), misao da

„jezik kao zatvoren i statičan sustav gramatičkih struktura svojom kulturnom baštinom postaje otvoren i dinamičan sustav okrenut svijetu”.

Isto tako, kultura se prepoznaje i po istaknutim nositeljima, posebice ako su također prepoznatljivi izvan njezinih granica. Stoga je studentima ponuđen popis (tablica 6.) u kojemu se nalaze imena i prezimena osoba iz Hrvatske te osoba koje nisu iz Hrvatske pri čemu su studenti trebali odrediti pripadnost prema tim kriterijima. Riječ je o osobama koje pripadaju različitim područjima (politika, znanost, šport, glazba), tj. pripadaju prvenstveno popularnoj, a onda tek visokoj odnosno popularno-elitnoj kulturi. (Takva podjela može biti možda funkcionalna ako se uzme u obzir kriterij namjene, odnosno ima li se na umu širu ili užu publiku.) Bilo kako bilo, o popularnosti hrvatske (popularne) glazbe svjedoči činjenica da je kao poznata osoba iz Hrvatske najuvjerljivije prepoznat upravo glazbenik (Gibonni, 90 %), a zanimljivo je da je čak 75 % studenata prepoznalo Miroslava Krležu kao znamenitoga Hrvata. Također su solidno prošli, kao povijesne osobe iz područja političke kulture, Franjo Tuđman i Josip Broz koje 65 % njih smatra Hrvatima, a taj je postotak dobio i jedan hrvatski filmski i kazališni djelatnik srpskoga podrijetla (Rade Šerbedžija). Polovica je studenata prepoznala i aktualnu hrvatsku predsjednicu (Kolinda Grabar Kitarović). Znanstvenika i izumitelja Nikolu Teslu tek 40 % ispitanih povezuje s Hrvatskom⁷ stoga što, pretpostavljamo, znaju da nije hrvatskoga podrijetla (povezujući ga vjerojatno sa Srbijom), a sportaša Dražena Petrovića čak 45 % povezuje uz Hrvatsku (kaže se *čak* ima li se u vidu da je riječ o davno preminulu košarkašu), uz napomenu da je još jednomu međunarodno poznatomu hrvatskomu sportašu prepoznata njegova nacionalnost (Luka Modrić 60 %).

---

⁶ Pogledamo li međutim „suvremenu pučku enciklopediju“ Wikipediju, naići ćemo na zanimljive podatke. Naravno, hrvatska Wikipedia ne spominje rimske početke kravate, ali ne spominje ju, primjerice, ni Wikipedia na njemačkome, češkome, talijanskome, pa čak, doduše uvjetno, ni ona na srpskom jeziku.

⁷ Dobar se dio studenata iznenadi kada se upozna s činjenicom da Tesla potječe iz Hrvatske, misleći pritom da je rođen u Srbiji.

Tablica 6. Prepoznavanje znamenitih Hrvata

TVRDNJE ----- POZNATE OSOBE	OSOBA JE IZ HRVATSKE	OSOBA NIJE IZ HRVATSKE	OSOBA MI NIJE POZNATA
Nikola Tesla	40 %	60 %	0 %
Dražen Petrović	45 %	25 %	30 %
Novak Đoković	15 %	80 %	5 %
Rade Šerbedžija	65 %	35 %	0 %
Josip Broz Tito	65 %	35 %	0 %
Miroslav Krleža	75 %	5 %	20 %
Franjo Tuđman	65 %	5 %	30 %
Zdravko Čolić	40 %	60 %	0 %
Luka Modrić	60 %	15 %	25 %
K. Grabar Kitarović	50 %	10 %	40 %
Gibonni	90 %	10 %	0 %

Ima i znamenitih nehrvata koji su percipirani kao Hrvati (Novak Đoković 15 %, Zdravko Čolić 40 %). Uopćeno govoreći, može se zaključiti da je dobar dio znamenitih Hrvata relativno, manje ili više, poznat na makedonskome prostoru, sudeći barem prema ovome mikrouzorku.

Zaključak

Na temelju anketnih rezultata može se zaključiti kako ispitanici makedonski studenti, povremeno prateći hrvatske medije, u određenoj mjeri poznaju najosnovnije kulturološke podatke o Hrvatskoj i znamenitim Hrvatima. Generalno uzevši, o Hrvatima i Hrvatskoj imaju pretežno pozitivne, ali i stereotipne stavove. Pritom i njihovi stavovi prema hrvatskome jeziku imaju pozitivan predznak: drže da dobro razumiju hrvatski koji smatraju zasebnim jezikom u odnosu na srpski, premda – posve očekivano – ne razumiju podosta razlika između tih dvaju srodnih jezika, pri čemu dio studenata netočno smatra da se u hrvatskome jeziku danas upotrebljava ćirilica. Kada je dakle riječ o hrvatskim i makedonskim govornicima, u obzir dakako treba uzeti njihovu jezičnu (južnoslavensku), relativnu zemljopisnu (južnoeuropsku), dijelom i povijesnu (jugoslavensku) bliskost kao čimbenike koji imaju utjecaja u stvaranju takvih prosudbā, a oni su u konkretnome slučaju mogli pridonijeti nastavnomu odabiru hrvatskoga jezika kao inoga. Toliko relativnih zajedničkih nazivnika vjerojatno navodi studente na nalaženje još jednoga (nazivnika), a tu se misli na njihovo poimanje Hrvatske i kao balkanske zemlje, poimanje koje službeni hrvatski nacionalni narativ uglavnom zabacuje, nastojeći je u prvome redu kulturološki definirati kao mediteransku i srednjoeuropsku zemlju, tj. kao zemlju

koja pripada zapadnoeuropskomu krugu. Ipak, bez pretenzija da se donose sudovi na temelju ograničena anketnoga uzorka, može se tek uvjetno, indikativno zaključiti da se na makedonskome prostoru dobrim dijelom prepoznaju istaknutije sastavnice ili slike odnosno imaginološki narativi hrvatskoga identiteta, i to bez osporavanja jezične zasebnosti hrvatskoga jezika. U vezi s time prirodno nijekanje raznovrsnih osporavanja koja su usmjerena prema makedonskome identitetu preslikano je i kada je riječ o osporavanju druge jezične zajednice, u ovome slučaju hrvatske, koju se u određenome smislu doživljava bliskom: osporiti jezični identitet *drugima* u neku bi ruku značilo dati za pravo onima koji osporavaju *naš*, vlastiti (identitet).

Literatura

- Natalija Avtonomova, 2016., Spoznaja i prevođenje. Iskustva filozofija jezika, Disput, Zagreb
Stjepan Babić, Milan Moguš, 2011., Hrvatski pravopis, Školska knjiga, Zagreb
Stojka Bojkovska i dr., 2008., Opšta gramatika na makedonskiot jazik, Prosvetno delo AD, Skopje
Robert D. Greenberg, 2005., Jezik i identitet na Balkanu, Srednja Europa, Zagreb
Snježana Kordić, 2010., Jezik i nacionalizam, Durieux, Zagreb
Iva Nazalević, 2013., Studij makedonskoga u Hrvatskoj i hrvatskoga u Makedoniji – studentski stavovi i potrebe, Zbornik Prvi, drugi, ini jezici: hrvatsko-makedonske usporedbe, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, str. 82. – 89.
Dinka Pasini, 2010., Kultura u nastavi hrvatskoga kao stranog jezika, Croatian studies review = Časopis za hrvatske studije, god. 6., br. 1., str. 189. – 200.
Ljudmil Spasov, Želimir Ciglar, 2013., Hrvatski kao strani jezik u Makedoniji, Zbornik Prvi, drugi, ini jezici: hrvatsko-makedonske usporedbe, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, str. 66. – 73.
Sue Wright, 2010., Jezična politika i jezično planiranje. Od nacionalizma do globalizacije, Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Sažetak

Tomislav Čužić, Skopje i Zagreb
UDK 81'27:811.163.42, stručni rad
primljen 22. rujna 2017., prihvaćen za tisak 9. ožujka 2017.

Croatian Language and Culture from Macedonian Perspective

Languages, particularly less frequently spoken ones and those that could be described as "new", are confirmed, together with the culture that they promulgate, through the context of otherness, i.e. the prism through which their identities are recognised (and acknowledged) from the outside. Both Croatian and Macedonian can be described as "small", i.e. less widespread languages and, although Croatian may still be occasionally regarded as a "new" language in a certain sense, they are both characterised by a pre-standard and standard historicity. The aim of this paper is to present the results of a poll conducted among speakers

of Macedonian, i.e. Macedonian students of the "Blaže Koneski" Faculty who had, at the time of the conduction of the poll, started attending lessons in the elective course Croatian Language 1. The poll encompassed two aspects: the first pertained to issues relating to the Croatian language, the second – in light of the importance of the component of culture both for the acquisition and the selection of a particular language – included questions on Croatian culture. More specifically, the study focused on the students' motivations for selecting this course, their self-evaluation of their proficiency in Croatian and their basic knowledge or views related to Croatia and the Croatian language, while also gathering students' associations on Croatia and distinguished Croats and students' habits relating to the consumption of Croatian media. Finally, their ability of distinguishing between Croatian and Serbian (the latter of which is geographically more proximate to the students) was tested on the example of several sentences. The conclusion was that Macedonian students, owing to their occasional consumption of Croatian media, are largely informed on basic facts pertaining to Croatia, and that their views of Croatia are largely positive, though stereotypical. The students' knowledge of Croatian is quite good and, although they all agree on Croatian being a distinct language from Serbian, they are unaware of some of the differences between the two, which comes as no surprise. Such positive views most likely had contributed to the students opting for Croatian as their foreign language of choice.

LATINIČNO ZAPISIVANJE KOREJSKOGA

Marko Kovačić

Utjecaj korejskog jezika na hrvatski i druge europske jezike neznatan je u odnosu na japanski, na primjer, iz kojeg nam je poznato mnogo imenica, robnih maraka, antroponima i toponima. Korejski se ipak preko robnih maraka i toponima polako probija u svjetske jezike. Najveća je prepreka u prilagodbi mnogih jezika, pa tako i korejskoga, složen fonološki sustav, u slučaju korejskog prenesen u pismo (*hangul*), koje je za potrebe korejskog sastavljeno 1443., a primijenjeno u praksi od 1446. i otad je postupno posve zamijenilo kinesko pismo. George McCune i Edwin Reischauer osmislili su 1937. godine sustav transliteracije korejskoga pa time i fonetizacije i latiničnog zapisivanja, koji je korejska vlada prihvatila 1948. Godine 1953. Koreja je podijeljena na Sjevernu i Južnu. Godine 2000. Ministarstvo kulture i turizma Južne Koreje uvodi revidiranu romanizaciju korejskog jezika, zamišljenu tako da zamijeni McCune-Reischauerov sustav, no ta revizija ne zahvaća Sjevernu Koreju.

Čak i kad se neka korejska riječ transliterira, ostaje činjenica da zvučnost/bezvučnost nije razlikovno obilježje u korejskom, odnosno ostaje za europsko uho složen sustav alofona i fonotaktike, u kojem se glasovne vrijednosti fonema mijenjaju